

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) ได้กำหนดวิสัยทัศน์ของแผนวัฒนธรรมแห่งชาติ โดยมุ่งหวังให้ “คนไทยรู้ เข้าใจและตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมไทย มีคุณธรรม จริยธรรม มีระบบคิดในการสร้างสรรค์และรับผิดชอบต่อสาธารณะ สามารถปรับปรนวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสมต่อความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันและอนาคต อันจะโน้มนำให้การพัฒนาประเทศมีทิศทางไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน” (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, 2544)

การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่เอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง เพราะวัฒนธรรมคือวิถีชีวิตร่วมกันที่บูรณาการทุกอย่างเข้ามาเพื่อความสมดุล (ประเวศ วะสี, 2547) วัฒนธรรมทำให้ต้องมีการจัดระบบของความสัมพันธ์ เพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ก่อให้เกิดวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกัน และเกิดเป็นจารีตประเพณี ระเบียบ กฎเกณฑ์ และพิธีการต่างๆ (นิเทศ ดินณะกุล, 2544) วัฒนธรรมเป็นพลังขับเคลื่อนสังคมไทยที่สำคัญ เป็นจิตวิญญาณของชุมชนและของชนชาติ มีองค์ความรู้ที่ลึกซึ้งในเรื่องธรรมชาติ อุดมด้วยน้ำใจไมตรีและความชื่นชมในสิ่งสุนทรีย์ยังคงาม มีประวัติการกำเนิดและพัฒนาการมายาวนาน ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง เป็นจุดแข็งของสังคมไทย คนไทยควรเข้าใจและรู้สำนึกเพื่อดำรงเอกลักษณ์สิ่งดั้งเดิมและพัฒนาต่อไปได้อย่างดีที่สุด (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2547)

ดังนั้นวัฒนธรรม จึงเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จะดำรงชีวิตและความเป็นอยู่อย่างไทยไว้ เพราะวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น มีการถ่ายทอดและสืบสานมาจากบรรพบุรุษ วัฒนธรรมเป็นวิถีการดำเนินชีวิตในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ต่างมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง มีแบบแผนการประพฤติปฏิบัติรวมถึงความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่างๆ ที่สมาชิกในชุมชนเดียวกัน สามารถเข้าใจและซาบซึ้งร่วมกัน

โดยทั่วไปกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งหลาย มีความแตกต่างกันในระบบคิดในการดำเนินชีวิต เช่น ในกรณีกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีการปรับตัวได้ดีกว่าชนชาติพันธุ์อื่นๆ ส่วนกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิงเป็นกลุ่มชนชาติที่ค่อนข้างรักษาจารีตประเพณีและมีการพึ่งพาสิ่งแวดล้อมธรรมชาติมากกว่ากลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว จึงทำให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบยังชีพ (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2546) หรือในเรื่องของความเชื่อต่างๆ ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิงจะมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งนอกเหนือ

ธรรมชาติ คือเชื่อว่าภูตผีปีศาจ วิญญาณบรรพบุรุษทำให้เกิดภาวะความเจ็บป่วยได้ จำเป็นต้องประกอบพิธีกรรมการขอขมาเพื่อให้หายจากการเจ็บป่วย (สุรัตน์ วรารัตน์, 2531) และในการเลือกวิธีการรักษา มีพิธีการเลี้ยงผีหมอหรือการลงหมอ เพื่อเสี่ยงทายในเรื่องการเจ็บป่วยนั้นสาเหตุเกิดจากผีทำหรือไม่ ถ้าไม่ได้เกิดจากผีทำหมอเขาจะแนะนำผู้ป่วยให้ไปหาหมอยา หรือไปโรงพยาบาล เหล่านี้เป็นต้น (เสาวนีย์ กุลสมบุรณ์ และคณะ, 2543)

ความเชื่อของหญิงตั้งครรภ์ก็เช่นกัน ย่อมส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติตัวในขณะตั้งครรภ์แตกต่างกันไป ตามค่านิยมและความเชื่อในแต่ละชุมชน เช่น ขณะตั้งครรภ์ไม่ควรดื่มน้ำมะพร้าว ซึ่งเชื่อว่าจะทำให้เด็กตัวโต คลอดลำบาก หรือไม่ควรกินกล้วยเผ็ดจะทำให้คลอดบุตรตัวติดกันหรือคลอดแฝด เป็นต้น (วัฒนา ศรีพจนารถ, 2545) หญิงตั้งครรภ์ที่ปฏิบัติตัวได้อย่างถูกต้องหรือได้รับการดูแลเอาใจใส่ ด้วยความรักความเอื้ออาทรต่อกันของบุคคลในครอบครัวหรือชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมสุขภาพทั้งมารดาและทารกในครรภ์ ให้มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนได้อย่างปกติสุข

อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร สภาพโดยทั่วไปตั้งอยู่บนพื้นที่ราบสูง อยู่ในเขตเทือกเขาภูพาน มีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ มีวิถีชีวิตที่พึ่งพาอาศัยสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ประชาชนมีความหลากหลายในกลุ่มชาติพันธุ์ คือ ญวน ไทยลาว กะเลิง ย้อ ซึ่งในส่วนของตำบลกุดบากเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ทางภาษาและวัฒนธรรม “กะเลิง” เป็นส่วนใหญ่ ประกอบด้วยหมู่บ้านน้อยใหญ่ จัดตั้งเป็นทางการตามสายงานการปกครองเป็น 10 หมู่บ้าน แต่ทว่าลักษณะทำเลที่ตั้งทางภูมิศาสตร์นั้น กระจุกตัวอยู่เป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มบ้านกุดบาก หมู่ 1, 2, 3 กลุ่มบ้านกุดแฮด หมู่ 4, 7, 9 และกลุ่มบ้านบัว หมู่ 5, 6, 8, 10 สภาพที่ตั้งทั่วไปของกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง เป็นที่ราบทางตอนเหนือบนเทือกเขาภูพาน ซึ่งแวดล้อมไปด้วยภูเขาต่างๆ เช่น ภูถ้ำพระ ภูฮ้อยม้า ภูหนอง ฯลฯ อันเป็นต้นน้ำของแหล่งน้ำต่างๆ เช่น ลำห้วย วัง บึง หนอง อีกทั้งป่าธรรมชาติเหล่านี้เป็นแหล่งยา อาหาร และวัตถุดิบใช้สอย ในการดำรงชีพของผู้คนถิ่นนี้มาหลายชั่วอายุ (เสาวนีย์ กุลสมบุรณ์ และคณะ, 2543) ในสภาพปัจจุบันชุมชนแห่งนี้ประกอบอาชีพ ทำนา ทำไร่ รับจ้างทั่วไป และรายได้ส่วนหนึ่งมาจากการหาของป่าขาย เช่น สัตว์ป่า ผักป่า เห็ด ผักหวาน หน่อไม้ เป็นต้น สำหรับในด้านพฤติกรรมสุขภาพของชุมชน พบว่าเมื่อเกิดภาวะเจ็บป่วยชุมชนมีพฤติกรรมดูแลสุขภาพที่หลากหลาย เช่น การรักษาทางไสยศาสตร์ การรักษาโดยใช้สมุนไพร ร่วมกับการรักษาทางแพทย์แผนปัจจุบัน และมีความเชื่อในเรื่องหญิงตั้งครรภ์เป็นเรื่องธรรมชาติ ชุมชนสามารถดูแลกันเองได้

จากการศึกษานำร่อง เดือนกรกฎาคม 2547 โดยผู้วิจัยได้สัมภาษณ์พยาบาลห้องคลอด โรงพยาบาลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร ทำให้ทราบว่าหญิงตั้งครรภ์กลุ่มชาติพันธุ์

กะเลิงที่ไม่ได้รับการฝากครรภ์แต่มาคลอดที่โรงพยาบาล ปีละ 1-2 ราย และสาเหตุของการไม่มาฝากครรภ์มีหลากหลาย เช่น การตั้งครรภ์เป็นเรื่องธรรมชาติ บางกรณีอาศัยอยู่ในป่าลึกไม่สะดวกที่จะมาฝากครรภ์ ฯลฯ ถึงแม้ว่าจะไม่ฝากครรภ์ แต่ในเรื่องการคลอดส่วนใหญ่มาคลอดที่โรงพยาบาล เช่น กรณีล่าสุด ปี 2547 มารดากลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง $G_4P_4A_0L_3$ อายุ 36 ปี อาชีพทำนา ไม่เคยได้รับการฝากครรภ์ และการคลอดบุตรคนที่ 1-3 คลอดเองที่บ้านไม่มีภาวะแทรกซ้อนใดๆ สำหรับการคลอดบุตรคนสุดท้ายมาคลอดที่โรงพยาบาล น้ำหนักทารกแรกเกิด 3,200 กรัม มารดาหลังคลอดและทารกแข็งแรงปลอดภัยดี นำมาซึ่งความแปลกใจ สงสัยแก่เจ้าหน้าที่ห้องคลอดรวมถึงผู้วิจัย ปรากฏการณ์เหล่านี้จุดประกายให้ผู้วิจัยมีความสนใจใคร่รู้ที่จะทำความเข้าใจวิถีชีวิตของหญิงตั้งครรภ์ รวมถึงการดูแลหญิงตั้งครรภ์ในชุมชนต่างๆ ที่ไม่ได้มาฝากครรภ์แต่ทำไมหญิงตั้งครรภ์และทารกจึงมีภาวะสุขภาพที่แข็งแรง

สำหรับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข พยายามที่จะปรับปรุงระบบการฝากครรภ์ เพื่อให้หญิงตั้งครรภ์เกิดความพึงพอใจและได้รับการบริการที่มีคุณภาพ โดยเน้นการพัฒนาศักยภาพของผู้ให้บริการฝากครรภ์ เช่น การจัดอบรมความรู้ การฝึกทักษะ ความชำนาญต่าง ๆ แก่บุคลากรในการให้บริการหญิงตั้งครรภ์ ตลอดจนการดำเนินงานตามโครงการ “ANC สัญจร” โดยการยกทีมผู้ให้บริการหญิงตั้งครรภ์ลงสู่หมู่บ้าน แต่การดำเนินงานตามโครงการดังกล่าวไม่ยั่งยืนเนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องบุคลากรซึ่งต้องตั้งรับในหน่วยสถานบริการสุขภาพด้วย ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมองเห็นประเด็นการศึกษาที่น่าสนใจในการพัฒนางานดังกล่าว ซึ่งยังขาดการศึกษาทางด้านสังคม วัฒนธรรมของหญิงตั้งครรภ์ในชุมชน ซึ่งเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่รับผิดชอบงานอนามัยแม่และเด็กจำเป็นต้องทำความเข้าใจสังคมวัฒนธรรมของหญิงตั้งครรภ์ในชุมชน เพื่อนำข้อมูลพื้นฐานที่ได้มาปรับเปลี่ยนการวางแผนงานระบบการฝากครรภ์ ทำให้มีความครอบคลุมทุกมิติและมีความสอดคล้องกับสังคมวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังเป็นจุดเริ่มต้นเพื่อก้าวสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน หรือการพัฒนาที่เอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง ตามนโยบายของแผนวัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่งผู้วิจัยคาดว่าจะมีผลทำให้การพัฒนางานอนามัยแม่และเด็กมีความก้าวหน้ายิ่งขึ้น

การขาดความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรม และระบบความคิดของชาวบ้านต่อการดูแลสุขภาพ ทำให้ไม่สามารถทำความเข้าใจปรากฏการณ์ต่างๆ ที่ชาวบ้านยึดถือปฏิบัติได้ ซึ่งพฤติกรรมของแต่ละบุคคลหรือชุมชนมีพื้นฐานมาจากความเชื่อหรือวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชน ในการให้การพยาบาล หรือส่งเสริมสุขภาพจะต้องศึกษาและทำความเข้าใจถึงวัฒนธรรมของเขาด้วย (Leininger, M.M. & McFarland, M.R., 2002.) การไม่รู้วัฒนธรรมของผู้รับบริการ ทำให้ผู้มารับบริการที่มาจากต่างวัฒนธรรมกับพยาบาล ได้รับการบริการที่ไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมหรือไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้รับบริการเท่าที่ควร (Narayan, M.C., 1997)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความต้องการที่จะศึกษาวัฒนธรรมการดูแลหึงตั้งครรภ์ ในกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร ซึ่งจะนำไปสู่การดูแลที่ครอบคลุมทุกมิติและพัฒนาสู่มาตรฐานการพยาบาลต่อไป

1.2 คำถามการวิจัย

วัฒนธรรมการดูแลหึงตั้งครรภ์ในกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร เป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของหึงตั้งครรภ์และบุคคลที่เกี่ยวข้องในการดูแลหึงตั้งครรภ์ กลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร

1.4 กลุ่มเป้าหมาย

หึงตั้งครรภ์ ผู้ดูแล หึงมีบุตรคนสุดท้ายอายุไม่เกิน 1 ปี ผู้เฒ่าผู้แก่และหมอพื้นบ้าน ในกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง กลุ่มบ้านกุดบาก หมู่ 1, 2, 3 กลุ่มบ้านกุดแฮด หมู่ 4, 7, 9 และกลุ่มบ้านบัว หมู่ 5, 6, 8, 10 ตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร

1.5 ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นการศึกษาวิถีชีวิตของหึงตั้งครรภ์และบุคคลที่เกี่ยวข้องในการดูแลหึงตั้งครรภ์กลุ่มชาติพันธุ์กะเลิงในกลุ่มบ้านกุดบาก หมู่ 1, 2, 3 กลุ่มบ้านกุดแฮด หมู่ 4, 7, 9 และกลุ่มบ้านบัว หมู่ 5, 6, 8, 10 ตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key-informants) ได้แก่ หึงตั้งครรภ์ ผู้ดูแล หึงมีบุตรคนสุดท้ายอายุไม่เกิน 1 ปี ผู้เฒ่าผู้แก่ และหมอพื้นบ้าน โดย การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interviewing) และการสนทนากลุ่ม (Focus group) เกี่ยวกับพฤติกรรมและคำอธิบายต่างๆ ในชีวิตประจำวันของหึงตั้งครรภ์และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ตลอดช่วงระยะของการตั้งครรภ์ทั้ง 3 ไตรมาส ในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง ซึ่งสะท้อนถึงการดำเนินชีวิตของหึงตั้งครรภ์ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนได้อย่างปกติสุขภายใต้เงื่อนไขทางวัฒนธรรม ช่วงเวลาศึกษา เดือนเมษายน-กันยายน 2548

1.6 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1.6.1 วัฒนธรรมการดูแลหึงตั้งครรภ์

หมายถึง วิถีชีวิตของหึงตั้งครรภ์และบุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับหึงตั้งครรภ์ ซึ่งได้แก่ ผู้ดูแล หึงมีบุตรคนสุดท้ายอายุไม่เกิน 1 ปี ผู้เฒ่าผู้แก่ และหมอพื้นบ้าน ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยน การถ่ายทอด และปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิงและส่งผลถึงการดูแลหึงตั้งครรภ์ในกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร เพื่อนำไปสู่การดำรงชีวิตในชุมชนได้อย่างปกติสุข

1.6.2 วิถีชีวิต

หมายถึง พฤติกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันและคำอธิบายของพฤติกรรมนั้นที่ปรากฏในช่วงระยะของการตั้งครรภ์ของหึงตั้งครรภ์และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้แก่ ผู้ดูแล หึงมีบุตรคนสุดท้ายอายุไม่เกิน 1 ปี ผู้เฒ่าผู้แก่ และหมอพื้นบ้าน พฤติกรรมดังกล่าวประกอบด้วย การรับประทานอาหาร การทำงาน การพักผ่อน การออกกำลังกาย การเดินทาง/การใช้ยานพาหนะ การไปร่วมงานศพ การไปเยี่ยมผู้ป่วย การปฏิบัติตัวเฉพาะหึงตั้งครรภ์ใกล้คลอด การฝากครรภ์ การจัดเตรียมเครื่องใช้เด็ก การจัดเตรียมอุปกรณ์อยู่ไฟ เครื่องรางยึดเหนี่ยวจิตใจ และพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการตั้งครรภ์ในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร

1.6.3 กลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง

หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มและใช้ภาษากะเลิงในการสื่อสาร อาศัยอยู่ในตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร

1.6.4 หึงตั้งครรภ์

หมายถึง หึงตั้งครรภ์กลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร ทั้งครรภ์แรกและครรภ์หลัง ไม่จำกัดอายุครรภ์

1.6.5 ผู้ดูแล

หมายถึง ผู้ที่ให้การดูแลหึงตั้งครรภ์ เป็นผู้มีอิทธิพลต่อหึงตั้งครรภ์ หรือหึงตั้งครรภ์ให้ความเคารพนับถือ และมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของหึงตั้งครรภ์ เช่น สามี บิดา/มารดาของหึงตั้งครรภ์ หรือบิดา/มารดาของสามี ฯลฯ ที่ให้การดูแลหึงตั้งครรภ์ ในกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร

1.6.6 หึงมีบุตรคนสุดท้ายอายุไม่เกิน 1 ปี

หมายถึง กลุ่มสตรีที่มีบุตรคนสุดท้ายอายุไม่เกิน 1 ปี เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง การรับรู้ปกติ สามารถจดจำ ถ่ายทอดเหตุการณ์ในระหว่างการตั้งครรภ์ได้ และสามารถแสดงความ

คิดเห็นหรือข้อเสนอแนะต่างๆ เกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการแสดงออกของหญิงตั้งครรภ์ในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร

1.6.7 ผู้เฒ่าผู้แก่

หมายถึง ผู้สูงอายุ รวมทั้งผดุงครรภ์โบราณ (หมอดำแย) ที่หญิงตั้งครรภ์และบุคคลที่เกี่ยวข้องให้ความนับถือ เป็นผู้มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของหญิงตั้งครรภ์ในชุมชน การรับรู้ปกติ และมีประสบการณ์ในการดูแลหญิงตั้งครรภ์ กลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร

1.6.8 หมอพื้นบ้าน

หมายถึง ผู้ที่ให้การดูแลรักษาหญิงตั้งครรภ์ในชุมชน เมื่อเกิดการเจ็บป่วยหรือมีปัญหาด้านสุขภาพ หรือผู้ที่ประกอบพิธีกรรมต่างๆ ให้แก่หญิงตั้งครรภ์ ซึ่งในที่นี้หมายถึง หมอสูตร เป็นผู้มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของหญิงตั้งครรภ์ หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับหญิงตั้งครรภ์ในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

บุคลากรสาธารณสุขที่รับผิดชอบงานอนามัยแม่และเด็ก มีความเข้าใจวัฒนธรรมการดูแลหญิงตั้งครรภ์ในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร และข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐาน ในการวางแผนระบบการบริการแก่หญิงตั้งครรภ์ในชุมชน หรือการส่งเสริมพฤติกรรมดูแลสุขภาพของหญิงตั้งครรภ์ได้อย่างเหมาะสม โดยมีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมในชุมชน ซึ่งส่งผลให้การพัฒนาอนามัยแม่และเด็กมีความก้าวหน้ายิ่งขึ้น